

NINA WÄHÄ

TESTAMENT

VERTAALD DOOR
EDITH SYBESMA

2020 Prometheus Amsterdam

Dit is niets anders dan een moordgeschiedenis. Of ja, toch wel, het is nog heel veel anders.

Maar ik wil niemand verleiden, of iets verdoezelen wat zo centraal staat in dit verhaal.

Er gaat iemand dood. En daar heeft iemand schuld aan. We moeten erachter proberen te komen wie. En wie. En waarom.

Jullie moeten hen helaas allemaal leren kennen, omdat ze allemaal, op de een of andere manier, met het verhaal te maken hebben. Ze zijn allemaal anders, net als in het liedje is iedereen bijzonder en heel speciaal, met een uniek karakter, zo verschillen ze allemaal.

Misschien stop je onderweg een paar keer met lezen en denk je iets in de trant van 'waar is dit goed voor?' maar heb vertrouwen. Leg je leven in mijn handen, dan zal ik je leiden door donkere tijden en lichte.

Kom op. We gaan beginnen.

Dit is het verhaal over het gezin Toimi en over enkele gebeurtenissen die hun leven significant hebben beïnvloed, en met het gezin Toimi bedoel ik de moeder en de vader in het drama, Siri en Pentti, en ik bedoel al hun kinderen, de kinderen die in leven waren ten tijde van de gebeurtenissen, en ik bedoel ook de kinderen die niet meer in leven waren. En ik bedoel ook de kinderen die nog niet geboren waren. En de kinderen die daarna zouden komen.

*

Enkele punten ter overdenking: Toimi is een grappige naam voor een gezin. Voor het geval de betekenis je is ontgaan: die betekent ‘functionerend’. Het zou voor menig gezin een grappige naam zijn. Vooral voor dit gezin. Of ook voor dit gezin.

We zullen ons voor het grootste deel in een uithoek bevinden. In het Finse Tornedal, om precies te zijn.

Eigenlijk is het genoeg om deze dingen te weten. En dat de Toimi's boeren zijn, dat het begin jaren tachtig is, dat Kerstmis nadert, en dat er veel kinderen zijn in het gezin; ik had gewild dat we er minder in de gaten hoefden te houden, maar het is niet anders.

Kom op! *Nous allons, mes amis!*

DE SLEUTELPERSONAGES

ANNIE – de oudste levende zus, woonachtig in Stockholm, zwanger.

ALEX – de vader van Annies ongebooren kind.

LAURI – de homoseksuele broer die bij Annie in Stockholm is gaan wonen, verhuist later naar Kopenhagen.

ESKO – de oudste levende broer, koopt de boerderij van zijn ouders.

SEIJA – Esko's vrouw.

TATU/RINNE – de vijfde zoon, die een oude brandwond heeft in zijn gezicht, is onlangs vrijgekomen uit de gevangenis.

SINIKKA – Tatu's vrouw. Zwanger?

HELMI – de middelste zus. Haar naam betekent parel. Altijd in geldnood.

PASI – Helmi's man.

KLEINE PASI – Helmi's zoon.

ONNI – de jongste zoon. Zijn naam betekent geluk.

ARTO – de op een na jongste zoon, verbrand toen hij in de koperen teil was gevallen. (Maar daar weten jullie nog niets van.)

SIRI – de moeder.

PENTTI – de vader.

TARMO – de homoseksuele zoon die in Helsinki is gaan studeren.

LAHJA – de jongste zus. Haar naam betekent geschenk.

MAIRE – Lahja's vriendin.

VALO – de mooie broer. Zijn naam betekent licht.

HIRVO – de broer die met dieren kan praten. Zijn naam betekent niet eland (Hirvi) en ook niet verschrikkelijk (Hirveä) maar doet er toch aan denken.

VOITTO – de broer wiens naam winst betekent. Wiens winst?

RIIKO – de eerste zoon, op tweejarige leeftijd overleden.

ELINA – de eerstgeborene, op vijfjarige leeftijd overleden.

DEEL 1

THE CAST, THE SCENERY

ANNIE GAAT NAAR HUIS

Annie komt thuis. Het drama ontvouwt zich. We worden voorgesteld aan de streek en de personages. De personages? Nee, de mensen! Iemand komt in het ziekenhuis terecht. Iemand anders schittert door afwezigheid. Maar er is toch nog niets gebeurd?

Naar huis terugkeren heeft iets bijzonders. Je vindt het fijn, of je vindt het niet fijn, maar het laat je niet onverschillig. Bij Annie riep het altijd veel emoties op.

Negatieve – aangezien ze altijd een heel klein beetje bang was dat haar oude woonplaats op de een of andere manier zijn klauwen in haar zou slaan als ze terugkeerde en ze plotseling vast zou zitten, gevangen, terug. Fysiek niet in staat om daarvandaan te vertrekken, naar huis, weg. Een gevoel dat ze had als tiener, dat er haast bij was, dat ze moest opschieten, anders zou de plaats, deze plaats, haar grijpen en zou ze vast komen te zitten. Haar voeten zouden wortel schieten en groeien. Daarom verliet ze de streek al toen ze zestien was.

Positieve – aangezien een aantal van haar broers en zussen (de meeste zelfs) er nog woonde. De band tussen hen was sterk; fysiek, had ze soms het gevoel. Alsof ze werden bijeengehouden door, navelstrengen misschien niet, maar iets anders, andere, onzichtbare, sterke banden. Als een rattenkoning, met de staarten in elkaar verward, tegen hun zin met elkaar vergroeid. Zo leidden ze hun leven, zij aan zij, nooit alleen, altijd bij elkaar.

Maar vandaag, deze keer, betrof Annies ongerustheid iets anders dan thuiskomen. Haar jurk zat strak en ze had deze winter een nieuwe jas moeten kopen, de oude was te klein geworden. Ze ging met haar handen over haar buik, de buik die al behoorlijk uitstak, waarin

elke avond een wezentje spartelde, in het begin zwak en misschien verbeelding, maar, dat weet iedereen, het zou alleen maar steeds sterker worden. Een kind dat ze niet had gewenst, maar waar ze geen nee tegen had kunnen zeggen.

Ze had al een abortus gehad, en ze was nog maar zevenentwintig, en het was feitelijk 1981 en je laat liever niet vaker abortus plegen, toen niet, nu niet, misschien nooit. Voor Annie was het een pijnlijke curettage geweest en vanwege de littekens op haar baarmoeder hadden de artsen verdere ingrepen afgeraden als ze ooit een kind wilde, en nu er daarbinnen eentje was gaan groeien, wie was zij dan om daar nee tegen te zeggen, als het bovendien haar laatste (en enige) kon zijn?

Het eerste kind had ze onmogelijk kunnen houden, de vader (hij heette Hassan), was een *ticket to nowhere*. Een doodlopende straat. Gastarbeider, net als zij, maar uit een land buiten Europa. Een land waarnaar hij bovendien wilde terugkeren, een land waar de rechten van vrouwen en de strijd erom en ervoor lang niet zo ver waren gekomen als in Scandinavië. Een land waar Annie nooit zou kunnen of willen wonen. Annie had grotere plannen.

De vader van dit kind, nou, *the jury is still out* wat hem betreft. Annie was niet verliefd, dat wist ze. Dat was ze waarschijnlijk nooit geweest. Ze was waarschijnlijk emotioneel gestoord, dacht ze soms, vermoedelijk door haar opvoeding, de vele liefdeloze en, naar ze soms dacht, ouderloze jaren, maar daar bleef ze niet bij stilstaan, ze haalde haar schouders erover op. Zag het en liet het passeren.

Het leven was van haar, en alleen van haar, ze was niet van plan het aan wie of wat dan ook te verspillen.

Maar nu een kind.

Samen met Alex. Alex van het werk. Alex met de gevaarlijk donkere ogen. Het krullende haar. De harige borst. De hese, diepe stem. De scheve glimlach. De man die er simpelweg was geweest en was gebleven, die was blijven vragen en zeuren om een relatie. Alex die haar laat in de nacht in de studentenwijk Lappkärrsberget zijn olieverschilderijen had laten zien, nadat ze een fles chianti hadden gedeeld. Die haar had laten zien hoe je verf moest mengen. Die had geluisterd toen ze had verteld van haar dromen om naar Pompeï te gaan. Om de

stad uit de lava op te graven. Om de van angst verwrongen gezichten met een kwastje behoedzaam schoon te vegen, om kleine stukjes te archiveren, documenteren en registreren, ze behoedzaam tot een geheel samen te voegen.

Het had iets aantrekkelijks, die poging om orde aan te brengen in een catastrofe die al had plaatsgevonden, lang geleden, ja, de woorden 'lang geleden' zijn hier waarschijnlijk de sleutel, dat Annie er geen emoties bij zou hoeven hebben, maar de wereld gewoon klinisch zou kunnen bekijken, dat deel van de archeologie sprak haar aan.

En Alex had het begrepen, niet alles, maar in ieder geval iets van wat ze vertelde. En hij had haar gezicht tussen zijn grote handen genomen en haar gezoend, meermalen, telkens weer, totdat zij, eerst schoorvoetend, en later niet, terug had gezoend. En nu had hij dus een kind in haar geplaatst. En hij had grote plannen, dromen zelfs, over hun toekomst en leven samen. Een leven waarin ze bohemiens waren, waarin ze 's nachts schilderden (het doet er even niet toe of Annie wilde schilderen of niet), overdag demonstreerden, 's middags vrijden en 's avonds wijn dronken.

'En het kind dan?' vroeg Annie.

'Het kind, ons kind, dat wordt een genie. Ik kom uit een familie vol genieën, dit kind, deze zoon, zal op een dag de wereld overnemen,' zei Alex.

'Dit kind zal het derde deel van onze eenheid worden,' zei Alex.

'Geen probleem,' zei Alex.

Annie wilde hem graag geloven.

Ze zouden hem Oskar noemen. Dat hadden ze samen besloten. Min of meer samen. Zoals een van de oude koningen van het land waar ze nu woonden, Oscar II. Een koning die dichter en schrijver was geweest, de schone letteren en de beoefenaren ervan had begunstigd, en die daarnaast hetzelfde scepticisme tegenover de schrijver des vaderlands, August Strindberg, had als Alex.

Annie wilde Alex graag geloven. Ze wilde hem geloven als hij voor haar zong, *Alex is the man, Alex understands*. Maar inwendig een knagende onrust, al die plannen en dromen, zijn ze echt van ons, zijn ze van mij, en in dat geval, wat is mijn plaats erin?

Want ze zou weggaan.

Laat ik dat anders formuleren.

Ze zál weggaan.

Er was geen andere optie.

Misschien dat de persoon in haar buik het in de war zou schoppen, of de planning een beetje zou veranderen, maar zodra Oskar groot genoeg was zou ze weggaan. Oskar kon bij zijn vader blijven. En als dat niet kon, kon hij bij Siri blijven.

Oma Siri.

Halverwege de vijftig en al meervoudig oma. Binnenkort zou ze te horen krijgen dat haar oudste dochter haar eerste kind zou krijgen. In de zomer. Haar nu oudste, nu levende dochter. Annie.

Ze had kunnen bellen. Ze had het over de telefoon kunnen vertellen, ze had de hele herfst met hen gepraat, als het niet met Siri was dan met een van haar broers en zussen, zowel de thuis wonende als de andere, die in de buurt woonden, in Tornio of Karunki of Keminmaa of een ander gat daar in het noorden, het was thuis, of dichtbij genoeg om voor thuis te kunnen doorgaan.

Maar ze had het niet kunnen zeggen. Want het was niet alleen maar zeggen. Daar bleef het niet bij. Het was een enorme deur die openging, vragen die elkaar baarden, steeds meer, en Annie had geen zin om op al die vragen antwoord te geven. Niet aan Siri en vooral niet aan Pentti (als het hem überhaupt iets kon schelen). Als ze erover nadacht, wilde ze er met helemaal niemand over praten. Ze wilde liever in alle eeuwigheid doen of er niets aan de hand was, maar zoals we allemaal weten, komen kinderen met een deadline.

Naar huis reizen. Reizen van het platte, van alle bruggen, al het asfalt, het kale, boomloze, het landschap zien veranderen, het bos zien groeien, de natuur zien oprijzen. In Noord-Zweden boezemt de natuur respect in, een element om rekening mee te houden. De bomen staan waar ze staan, ze verontschuldigen zich niet. In de zomermaanden is het bos magisch, de witte berken in het eeuwig lichte, het maakt je eerbiedig, of dat kan het je maken, ook als niet-gelovige. Dan komt midzomer en daarmee de knutten, en met de knutten komt de eerste aanuiding van verval, dat van de natuur, dat we weer naar het duister toe gaan, naar de lange nacht, waarin zelfs de witte huid van de berken ons niet beschermt.

Het was 18 december en het absolute nulpunt, donkerder zou het niet worden. Binnenkort zouden de dagen weer voor hun rechten opkomen, en ook al is het een langdurig proces, het was belangrijk, op een spiritueel niveau, voor de in het donker weggedoken mensen. Om te weten, om er rust in te vinden, dat er spoedig een ommekeer komt. Nu is de ommekeer gekomen, ook al merken we het niet, het licht is op weg terug.

Het was nog donker toen de Tapanisbus het station van Tornio binnenreed. De adem kwam als rook uit haar mond.

De bus was iets te vroeg, ze moest minstens een kwartier wachten voordat iemand haar kwam halen.

Wie komt? Dat wist ze nog niet. Het was nog maar even na zessen 's ochtends en waarschijnlijk had niemand zin om op te staan en naar de stad te rijden, honderd kilometer, zo vroeg en dan op zaterdag. Annie friemelde in haar zak op zoek naar haar sigaretten.

Ze zeiden dat het niet goed was voor de baby om te roken en ze was bijna gestopt.

Ze voelde de behoefte maar af en toe. En als zij zich goed voelde, voelde de baby in haar buik zich toch ook goed? Dus als zij van die paar trekjes af en toe opknapte, dan was dat voor Oskar toch ook beter dan een moeder die leed?

Moeder. Het was raar om dat woord zo te denken.

Annie stak een sigaret op en zoog de rook naar binnen.

Moeder, was zij dat, kon zij dat worden?

Moeder, dat was Siri. Een moeder had een schort en eeltige handen, een moeder trok je aan de haren als je iets verkeerd had gedaan, een moeder zorgde, redderde, een moeder maakte vuur aan in de sauna, schildte aardappelen, altijd een kind op haar heup en een paar aan haar rokken, een moeder die nooit naar school was geweest, nooit iets had gedaan van de dingen waarvan ze had gedroomd, hé, die zelfs nooit een droom had gehad, een moeder was zoveel, en geen van die dingen was op Annie toepasbaar.

I'm going places, al ga ik nu naar huis. Terug naar waar het is begonnen.

In Stockholm was het nul graden, de mensen waren gestrest en mooi gekleed, met gladde hakken en het haar in de plooi. Hier lag al

een dikke laag sneeuw, de mannen en vrouwen zagen er allemaal veel ouder uit, de weinige die op dit tijdstip buiten waren, de auto's waren ouderwets, vies, versleten, gedeukt en roestig, zagen de mensen er niet ronduit ongelukkiger uit hier in het noorden? Werden mensen er ongelukkiger van om geen streven, geen levensdoel te hebben? Kon je hier een levensdoel hebben? Zonder metro, zonder restaurant, zonder Nordiska Kompaniet, zonder appartement, eenzaamheid, benauwdheid? Als niemand je voortgaande leven zag, bestond het dan wel? Was je er geweest, had je geleefd, bestaan?

Annie zag een zwarte Mercedes rondglibberen op het parkeerterrein voor de bussen om daarna dichterbij te komen, en ook al herkende ze de auto niet, ze herkende de rijstijl, even zeker als een vingerafdruk.

Tatu, dat had ze niet verwacht. Was hij al ontslagen? Het laatste wat zij had gehoord, was dat hij zijn twaalf maanden uitzat in de penitentiaire inrichting van Keminmaa.

Hij had, om zijn eigen woorden te gebruiken, de bocht iets te krap genomen en hij was ook wel wat erg hard gegaan, en verdomme, op eens stonden ze daar gewoon, ze wisten niet wat hen overkwam, die vrouwen. Het was echt niet de bedoeling. (Dat dacht ook niemand.)

Maar daar houdt de dood geen rekening mee.

Voorin zat nu haar jongere broer, een van de negen, met een sigaret in zijn mondhoek en die scheve glimlach die nog steeds charmant was, niet tandoos. Zijn linkerkant met de karakteristieke littekenvorming, die hem de bijnaam Rinne, 'de helling', had opgeleverd, omdat hij er, zoals Lauri zei toen hij de naam bedacht, die meteen aansloeg, uitzag als een hobbelige helling, met het voorgoed veranderde, nieuwe silhouet, na de garagebrand van 1976 (maar daarover later meer). Annie was nog niet gewend aan de nieuwe bijnaam, hij lag niet lekker in de mond. Waar de meesten van het gezin zo goed in waren, het onder controle brengen van het verleden, van wat pijn deed, er een curiositeit van maken, een kracht, een humoristisch gegeven, iets om grapjes over te maken, daar kon Annie niet tegen.

'Ben je ontsnapt?'

Hij lachte, iets tussen hoesten en hikken in.

‘Ze hebben me vervroegd vrijgelaten. Goed gedrag, weet je.’

Ze moest verbaasd hebben gekeken, want hij ging verder.

‘Ik ben net zo verbaasd als jullie allemaal. Behalve ma.’

Ma, tja. Siri had nooit een kwaad woord over haar kleine Tatu willen horen. Bij Siri bleef de bijnaam, het scheldwoord, niet hangen. Annie vroeg zich af of andere moeders even selectief van hun kinderen hielden, niet van allemaal evenveel, en of ze, als dat zo was, dat ook zo duidelijk lieten blijken.

‘Jij bent flink aangekomen, zeg,’ zei Tatu toen ze naast hem voorin kwam zitten. ‘Veel koekjes in Zweden, zeker?’

Annie wilde er niet over praten, met haar jongere broer niet en met niemand niet, maar ze besepte dat hij niet de enige was die ernaar zou vragen. Dat ze er maar aan moest wennen. Ze haalde haar schouders op.

“Een broodje in de oven,” zeggen ze in Zweden. Het komt rond midzomer. Logeer jij nu thuis?’

Ze lette er goed op dat ze zo neutraal mogelijk klonk, dat was nodig bij haar broers en zussen. Als ze iets van ongerustheid roken, zouden ze meteen toeslaan. Ze voelde dat Tatu haar opnam, voordat hij antwoordde.

‘Nou, ja... Ik heb mijn spullen thuis liggen, maar ik slaap meestal ergens anders.’

Nu gaf hij gas, Annie voelde het, het gevaar was geweken, Tatu was verdergegaan.

‘Ik heb ook iemand leren kennen. Sinikka heet ze. De jongere zus van Veli-Pekka, ken je die nog? Hij had die rode EPA-tractor en ze woonden in Karunki.’

Annie knikte, ze wist het nog. Niet van de jongere zus, maar van de EPA-tractor.

Het was typisch Tatu, hij las tussen de regels, zag wat hij wilde zien van de wereld, en meer hoefde hij niet te weten. De rest van de reis praatte hij door over zijn eigen dingen. Over dat meisje bij wie hij min of meer was ingetrokken, de boerderij van haar ouders, haar vader die ziek was, over de bajesklanten die hij had ontmoet toen hij binnen zat, over zijn toekomstplannen, over de boerderij van hun ouders, die steeds ergere ruzies hadden, en Annie kon uitblazen.

Ze was blij dat Tatu haar kwam halen. Van de broers en zussen was hij altijd degene die het druk had met zijn eigen dingen, dus bleven inspecterende blikken, veroordelende blikken, vragende blikken en overpeinzingen haar bespaard. De rest van de reis dommelde ze half en luisterde ze naar haar broer zoals je naar de radio luistert, en haar blik rustte op het bos buiten, de kleine weggetjes die ze wel kon dromen, waarop ze grote delen van haar leven had doorgebracht, te voet, op de fiets, de brommer, de tractor en in de auto.

Maar dat was toen en nu was nu, nu was ze een bezoeker, een tijdelijke gast. Ze hoorde dat het bos haar naam fluisterde, kom naar huis, zei het, maar ze wilde er niet naar luisteren en deed net of ze het niet hoorde.

Ze zag haar spiegelbeeld in de ruit, de ernstige ogen, licht, Fins en flets, en het kapsel, haar haar dat donker geverfd was, het omlijstte haar gezicht, versterkte het bleke, de smalle mond, de rechte neus. Annie was mooi, maar niet opvallend, niet zo mooi dat de mensen op straat zich naar haar omdraiden, maar haar jukbeenderen waren geprononceerd, haar blik was recht, ze was nog jong genoeg om mooi te zijn. Over een paar jaar, vijf, tien, twintig, wie weet, het was niet bepaald in cement gegoten, zoals bij bepaalde mensen, zoals Alex, hij zou mooi ouder worden, en Tatu ook, bedacht ze, toen ze naar haar jongere broer achter het stuur keek, vanaf deze kant waren de littekens niet te zien. Hij was nu volwassen, hij balanceerde in ieder geval op de grens, hij was donker, van het Waalse bloed of het Samische of allebei, zoals sommige van de broers en zussen waren, donker. Annie niet, zij was blond, maar Tatu zou mooier worden met de jaren, aan de ene kant van zijn gezicht in ieder geval, hij had er aanleg voor, in ieder geval. Net als Pentti.

Je kon veel zeggen van hun vader, maar hij had er altijd goed uitgezien, wild en mooi.

Het was grappig, want de meeste van de kinderen hadden ofwel het uiterlijk van hun moeder ofwel dat van hun vader geërfd. In principe was Lauri de enige die een mix was geworden, met zijn donkere haar en zijn bleke ogen. Wat Riiko en Elina geweest waren als ze nog geleefd hadden wist je natuurlijk niet. De twee eerstgeboren kinderen van het gezin, die het maar een paar levensjaren hadden volge-

houden, het ene vanwege een longontsteking en het andere vanwege een aangeboren hartafwijking, hartruis.

Annie streek met haar handen over haar buik. Ze herinnerde zich haar broer en zus als de wazige beelden die ze op de vergeelde foto's waren. Het was altijd naar geweest dat die foto's er waren, dat ze aan de muur waren gespijkerd in de slaapkamer van hun ouders. Het eerste familieportret. Een ander gezin. Een gezin dat misschien wel had gefunctioneerd. Een tijdje.

Kon je de kinderen naar hun aard indelen bij een van beide ouders? Het ene zonnig, glad en nonchalant. Het andere vurig, onberekenbaar, zwaarmoedig. Daar was de spreiding groter, daar waren er meer die een mengeling waren van beiden, en misschien een paar die helemaal zichzelf waren.

De onwaarschijnlijke mix, de diepe woede van de vader en het bijna Russische optimisme en geloof in de toekomst van de moeder.

Wat zou Annies baby worden? Een mengeling van haar en Alex, of iets geheel eigens, een van tevoren bepaald mens, onafhankelijk van hen en van de vergissingen die nu voor hen lagen op de weg van het ouderschap? En hoe waren zij dan, Annie en Alex?

Verskillend, heel verschillend. Hij was donker, maar alleen van uiterlijk, want hij ging lichtvoetig door het leven, als een danser. Als het vrolijke broertje dat hij was, een van twee kinderen. Annie was niet zoals Alex. Van uiterlijk niet en van karakter ook niet.

Sommige mensen zijn mooi op de manier van diamanten, of marmer misschien. Hun trekken hebben tijd en weerstand nodig om tevoorschijn geslepen te worden, aan het licht te komen. Bij Annie wist je het niet zeker, maar ze vermoedde het zelf, dat het op zou houden. Dat haar trekken zouden verbleken, dat haar gezicht pafferrig zou worden, net als bij een waterlijk. Maar uiterlijk was nooit zo belangrijk voor haar geweest. Ze stelde schoonheid op prijs, dat zeker, maar ze stond of viel er niet mee. Ze was niet zoals sommige van haar broers en zussen, die in de ban waren van hun spiegelbeeld, of dat van anderen.

Toen de auto een uur later het erf op draaide, werd het al dag. Er brandde licht in de stal en in het woonhuis, en Annie ademde diep in voordat ze uitstapte.